

MEDYADA ŞİDDET KONUSUNDA BAZI SORULAR

Yrd. Doç. Dr. Yaprak İŞÇİBAŞI*

ÖZET

Elektronik medya ve özellikle televizyonlarda gösterilen program ve filmlerde yer alan şiddet unsuru, sürekli olarak insanları ve özellikle de küçük çocuk sahibi ebeveynleri endişelendirmektedir. Bu konudaki araştırmaların sonuçları, yapıldıkları ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel ortamlara göre farklılık gösterebilmekte, farklı görüşlere, farklı sorun ve sorulara yol açmaktadır. Bu yazı her ülke için ortak sayılabilecek birkaç soru altında sorunlara genel bir bakış imkanı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bugün pek çok ülkede televizyon yayınlarına maruz kalan insanlar, kendilerine bazı soruları sormak ihtiyacını duyuyorlar. Televizyonda çocukların izlediği bütün şiddet eylemleri onların gelecekteki yaşamlarında, suç işlemelerine sebep olur mu? Televizyonda şiddet seyretmenin etkileri geçici veya devamlı mıdır? Televizyon, ekonomik güç, kötü okul, yıkılmış yuva gibi bir çeşit sosyal şiddet olarak önemli bir faktörü mü oluşturmaktadır? Gerçekten, çocukların asla veya tamamıyla faydalı ve iyi huylu birer insan olamayacakları bir çevreye karşı idare edilebilmeleri mümkün kılınabilir ve arzulanabilir mi? (Szaflik, 2001)

Bu sorulara cevap bulmak için Amerika, Kanada, İngiltere başta olmak üzere, çeşitli ülkelerde tartışmaların yanı sıra, bilimsel yöntemlerle anketlere veya gözlemlere dayalı araştırma çalışmaları yapılmaktadır. Söz konusu çalışmalar genellikle ulusal niteliktedir.

Çocuklar ve medya şiddeti konusunda yapılmış ilk uluslararası çalışma ise UNESCO tarafından gerçekleştirilmiş bulunuyor. Gloebel (1998) tüm dünya gençliğinin yaşamında televizyonun belirleyici bir role sahip olduğunun altını çizerek medyanın çocukların hayatında oynadığı rolü, medyadaki şiddetin çocuklar için neden büyüleyici olduğunu, medya şiddeti ile çocuklarda görülen saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi, medyanın saldırgan tutumlara etkisindeki

* Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi

kültürel ve cinsiyet farklılıkları ile içinde bulunulan çevrenin şiddetle doluluk oranını (savaş-suç ortamı v.b.) araştırmış ayrıca agresif medya yayınlarını etkisiz hale getirmek konusunda toplumların ne denli başarılı olabileceğini anlamayı amaçlamıştır.

Barışçıl bir ortama sahip Kanada'dan ya da suç oranının yüksek olduğu Brezilya'dan, savaş bölgesi Angola'ya veya Tacikistan'a kadar yapılan anketlerle, çocukların hayatlarında televizyonun rolü doğrulanmış bulunuyor. Buna göre, elektriğin olduğu bölgelerde oturan öğrencilerin % 93'ü günde 3 saat televizyon seyrediyor. Bu süre, öğrencilerin ödevlerini yapmak, okumak ya da arkadaşlarıyla birlikte olmak için harcadıkları zamandan en az % 50 daha fazla bir zaman dilimine denk düşmektedir. Bu da yüz yüze etkileşimin yanı sıra bilgi ve eğlence açısından en güçlü kaynağın televizyon olduğunu göstermektedir (Groebel, 1998).

TELEVİZYONA GÜVENELİM Mİ ? KARŞI MI OLALIM ?

Huston ve Wright (1992)'a göre toplum, sunduğu haberler, politik bilgiler ve eğlence yönüyle televizyona itimat etmektedir. İnsanlar televizyon haberlerine, gazete haberlerine olduğundan daha çok güvenmektedirler. Hele ev tipi video kayıt cihazlarının ortaya çıkmasıyla, gerçek olayları gösteren video bantlar, (Los Angeles'de polis memurlarının Rodney King'i dövmesi olayında olduğu gibi) yeni bir "Gerçek Kaynağı" haline gelmişlerdir. Bununla beraber, muhtelif ülkeler ve Kuzey Amerika'da öğretmenler, ebeveynler ve çocuk bakıcıları, küçük çocukların ve okul öncesi dönemdeki çocukların karmaşaya yol açan elektronik öğretim izlencesi ile tanışmalarının ardından gelen değişikliklere karşı mücadele vermektedirler (Graydon, 1994).

Toplumla ilgili istatistiksel rakamlar, basın ve birçok bireye göre, çocukların sınav sonuçlarının düşmesinden "aile değerlerinin" kaybına kadar, hemen hemen her güncel kötülüğün altında televizyon vardır. Bazı eğitimciler de televizyon cihazına, temelde yüzeysel olduğu gerekçesiyle, saldırmış ve yüzeysel düşüncüyü teşvik ettiğini iddia etmişlerdir (Huston & Wright, 1992).

MEDYADA ŞİDDET HER ZAMAN KÖTÜ MÜDÜR?

Megee'ye göre; "Şiddet yeni bir olgu değildir ve her zaman da kötü değildir". Örneğin: eğer bir sanatçı canlandırdığı karakter hakkında ve karakterin şiddet eğiliminden önce içinde bulunduğu ikilem hakkında bizi endişeye sokabilecek yeteneğe sahipse, sanat, müzik, resim ve dramda kullanılan şiddet pozitif olabilir. Shakespeare'in Hamlet'indeki şiddet, öldürmeler ve intihar hakkında en dikkate değer noktalardan biri: "Eğer gereksiz olmasaydı gerçekleşmezdi" düşüncesini

izleyicinin zihnine yavaş yavaş yerleştirmesidir. İzleyici burada bir kayıp duygusu hissetmektedir (aktaran Kalin 1997).

Walsh (1997) ise katliam ile ilgili bir programı, örneğin Nazilerin işledikleri vahşeti iletme amacıyla, medyanın şiddeti ve insandılılığı zorunlu olarak göstereceğine dikkati çekmiştir.

ŞİDDET PROGRAMLARI ŞİDDET DUYGUSUNU AZALTIR MI?

Sayıları az da olsa, bazı araştırmacı ve kuramcılar, televizyonda şiddetin olumsuz etki yaratmadığını savunmuşlardır. Bunlardan Feshbach (1956), televizyonda şiddet izlemenin agresif duyguları, deşarj etmek için bir fırsat sunduğunu ve bu nedenle, izleyicinin agresif veya şiddet içerikli bir davranışa girme olasılığını azalttığını ileri sürmüş ve bu düşünceleri aşağıdaki gibi özetlemiştir:

“Katarsis” sözcüğü Yunancadan gelmekte ve “temizlemek”, veya “boşaltmak” anlamına gelmektedir. Katarsis hipotezinin altında yatan kuram, televizyonda şiddet izleyen bir çocuğun şiddeti dolaylı yoldan tecrübe ettiğini ve böylece içindeki öfke, düşmanlık, hüsrana gibi duygularını zararsız bir şekilde boşalttığını (deşarj ettiğini) öne sürmektedir. Diğer bir deyişle, TV’de şiddet görüntüleri şiddetin günlük hayatta uygulanmaması yada uygulanmasının önlenmesi gibi bir görev görebilmektedir.

Feshbach’ın bu kuramı bilim çevrelerince itibar görmemiştir. Goranson (1970) bu konuda, Feshbach’ın deneyinin, resmi çizilen şiddetin, bastırılmış saldırgan eğilimlerin televizyon yayını ile bastırılmış olmasının herhangi bir haklı yönünün olmadığını ve bu kuramın haklılığını ortaya çıkarmadığı söylemiş ve sonuçları çarpıttığı için şiddetle eleştirmiştir.

Şiddet konusunda benzer görüşte olan diğer araştırmacı Zilman, Johnson ve Hanrahan (1973), bir film kahramanının boks maçını konu alan iki versiyonun deneklere gösterilmesindeki sonuçları örnek almaktadırlar. Filmin birinci versiyonunda, filmdeki kahramanın maçı kazanması nedeniyle, izleyicinin davranış belirtileri sonuçtan mutluluk duyduğunu göstermektedir. İkinci versiyonda ise aynı kahramanın mağlubiyetle sonuçlanan trajik görüntüleri karşısında izleyicinin tahrik olup sinirlendiği gözlenmektedir.

ŞİDDET SEMPATİ UYANDIRIR MI?

Katarsis kurama benzeyen “Empati” (Duygu Sezgisi) tezine göre: filmlerdeki şiddet sahneleri, şiddete maruz kalan kurbanlara karşı sempati uyandırırken, öte yandan saldırgan davranış ve onun yarattığı korku duygusunu geliştirir. Medyada

şiddet etkisi konusunda çalışan araştırmacılardan Kaplan ve Singer de çalışmalarının bir kısmında bu sonuçları teyit etmişlerdir (aktaran Martinez, 1992).

Diğer yandan bir medya analisti olan Killbourg'a göre televizyonda uygun sayılabilecek bir dozdaki bir şiddet bile, "şiddetin kötü olduğu"nu öğretmektedir. Özellikle şiddet'in incittiğini, zarar verdiğini ve problemleri çözmek için doğru bir yol olmadığını öğretmektedir (aktaran Kalin, 1997).

TELEVİZYON ÖĞRETEN BİR MAKİNE Mİ?

Andersen ve Collins'e göre, televizyonun çocukların entelektüel gelişimleri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin her ikisi için de birer hipotez oluşturulabilir. Ama bu konuda elde edilen kanıtların dikkatlice değerlendirilmesinin ardından, varılan sonuca göre televizyonun, bir makine (araç) olarak, çocukların kavrama ve başarıma yetkileri üzerinde olumlu etkileri bulunmamıştır. Diğer taraftan, Ball ve Bogatz'ın 1970 ve 1971 yıllarını kapsayan bir dönemde "Susam Sokağı" programı üzerinde yaptıkları araştırmaların sonuçlarına göre: iyi tasarlanmış televizyon programlarından çocukların bilgi edinmelerinin yanı sıra, kavrama veya idrak etme yeteneklerini de geliştirebilecekleri ortaya çıkmıştır (aktaran Huston & Wright, 1992). Nitekim, Ailelerinin gelir düzeyi düşük olup, evlerindeki televizyonda Susam Sokağı'nı izlemeye teşvik edilen çocuklar da harfleri, kelimeleri, sayıları sınıflandırmayı anlama yeteneğini kazanmış ve okulda başarılı olmak için gerekecek diğer bazı becerileri de edinmişlerdir. Kaldı ki, TV'de bu öğretim içeriğinin programı, çoğu öğretmenin sınıfta sağlayabildiği öğretimden çok daha ilgi çekicidir (Graydon, 1994).

Murrow 1958 yılında, televizyon için şöyle demiştir. "Bu araç öğretebilir, aydınlatabilir; ve hatta ilham verebilir. Ancak bunu sadece insanlar yapmaya kararlı oldukları zaman yapabilir. Aksi takdirde televizyon içinde teller ve ışık olan bir kutudan başka bir şey değildir" (aktaran Kalin, 1997).

McLuhan da "Televizyon her zaman öğretir. Okullardan ve tüm yüksek öğretim kurumlarından daha çok öğretir" diyor. Aynı şekilde, Singer de "Televizyondaki herşey, kelimenin en geniş anlamıyla öğreticidir" demektedir (aktaran Kalin, 1997).

Televizyon, insanları teşvik etmek, eğlendirmek ve öğretmek fırsatları için son derece zengin bir kaynak olarak kullanılabileceği gibi, aynı zamanda zihin uyuşturucu bir zaman kaybına da yardımcı olabilir (Huston & Wright, 1992). Hiç kuşku yok ki, Televizyon önünde geçirilen zaman, çocuğun oynamak, koşmak,

okumak, resim yapmak veya ebeveyne yardımda bulunmak gibi, başka bir şey yapmadığı zamandır. Ancak, çocuklar televizyon izlerken öğrenmektedirler. Çocukların öğrendikleri şeyler, izledikleri şeylere bağlıdır. O halde, temelde tüm medyanın eğitici yanı olduğundan şüphe yoktur. Ama asıl sorulması gereken soru ise şudur: Medyada ne öğretiyorlar?

SONUÇ

Medya teknolojisinin bugün ulaştığı nokta, haber alma, politik bilgiler ve eğlence açısından, toplumda, bir yandan tam bir gerçek kaynağı olarak güven uyandırırken, diğer yandan da, özellikle ebeveynler ve eğitimcilerde, yetişen kuşakların davranış biçimini, öğretme gücü ile etkileyerek, şiddet, seks ve kötülük gibi aile değerlerinin kaybına ve dolayısıyla toplum geleceğini tehlikeye düşüreceği şeklindeki kaygıların uyanmasına sebep olmaktadır. Bu kaygıların haklı olup olmadığını belirleyecek araştırmalar ise birbirine zıt sonuçlara ulaşabilmektedir.

Bu bağlamda, medyada şiddet içeren gösterimlerin, etkileri hakkında, araştırma bulgularının ise henüz tam bir kurama oturmadığı, tartışmaların sürdüğü ve daha da süreceği anlaşılmaktadır. Araştırmacıların şimdilik üzerinde birleştikleri ortak sonuç ise, medyanın bir araç olarak kendisi değil ama program unsuru olarak mutlak bir öğretici gücü olduğudur. İşte bu noktada, medyadaki yayınlarda, neyin öğretilmek istendiği sorusu ve buna verilecek cevaplar öne çıkmakta ve önem taşımaktadır. Konuya, mevcut medya uygulamaları itibarıyla bakıldığında ise, 21. yüzyılın başında, medya teknolojisinin keşfedilmiş son derece güçlü eğitim araçlarının, bugünkü yayın programları ile insanlığa gereken çok olumlu hizmetleri vermeden harcanıp gittiğini görerek, sızlanmamak mümkün olmamaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Feshbach, S. (1956). The catharsis hypothesis and some consequences of interaction with aggressive and neutral play objects. *Journal of Personality*, 24, 449-462.

Goranson, R. E. (1970). Media violence and aggressive behavior. A review of the experimental research. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental psychology*. New York: Academic Press.

- Graydon, S. (1994). Violence and sexism in the media: Countering the popular curriculum. Women's Voices, 1, 1. [Online] Available: <http://www.mediaawareness.ca/eng/issues/violence/resource/docs/graydon.htm>
- Groebel, J. (1998). The UNESCO global study on media violence. PPU. Children and peace. [Online] Available: http://www.ppu.org.uk/chidren/media_survey1-e.html
- Huston, A. C. & Wright, J. C. (1992). Television and socialization of young children. [Online] Available: <http://www.cyfc.umn.edu/television.html>
- Kalin, K. (1997). Television, violence and children. Master of science, sythesis paper. Technology and Administration, College of Education, University of Oregon. [Online] Available: <http://interact.uoregon.edu/medialit/mlr/readings/articles/kalin.html>
- Martinez, A. (1992, May). Scientific knowledge about television violence. Canadian Radio-Television and Telecommunication Commission, 38-39.
- Szaflik, K. (2001). Childen's shows and what parents can do. Why is there violence on TV? Violence on TV desentizing of America. [Online] Available: <http://www.ridgenet.org/szaflik/tvrating.htm>
- Walsh, B. (1997). Our Problem is defining violence: The statistics are frightening. [Online] Available: <http://interact.uoregon.edu/MediaLit/mlr/readings/articles/defining.html>
- Zilman, D., Johnson, R. C. & Hanrahan, J. (1973). Pacifying effect of happy ending of communications involving aggression. Psychological reports. 32. 967-970.